

Närheten
Jorden

Allmänna domstolen
Förvaltningsdomstolen

lib.

”KVINNA VÅLDTAGEN I HAGAPARKEN”, ”Knarkliga avslöjad i Helsingborg”, ”Gängbråk slutade i tragedi” eller ”Allt fler tv-licensfuskare polisanmäls”. Varje dag möter vi olika former av brottslighet via tidningar och tv. Ofta handlar de stora rubrikerna om väpnade rån mot värdetransporter eller stora narkotikabeslag. Det är allvarliga och grova brott som ger de största rubrikerna. De flesta av oss möter aldrig sådan grov brottslighet. Det är däremot få som aldrig drabbas av brottslighet i någon form. Att upptäcka att mobilen eller plånboken försvunnit händer många människor. Skadegörelse finns på de flesta skolor. Den senaste tiden har den ekonomiska brottsligheten blivit allt mer uppmärksammas. Det handlar om alltifrån småbarnsföräldrar som fuskar med tillfällig föräldrapenning till svartjobb inom bygg- och restaurangbranschen. **Brottsligheten är med andra ord ett samhällsproblem.**

Vårt samhälle bygger på att vi människor visar **respekt för varandra** och för varandras egendom. Redan i sandlådan får vi lära oss att det inte är tillåtet att slå en annan människa eller ta saker som någon annan äger. I familjen, på dagis, i idrottsklubben och i skolan lär vi oss **de oskrivna regler** som gäller för att kunna fungera tillsammans med andra. Oskrivna regler är till exempel att vänta på sin tur och att hålla sina löften.

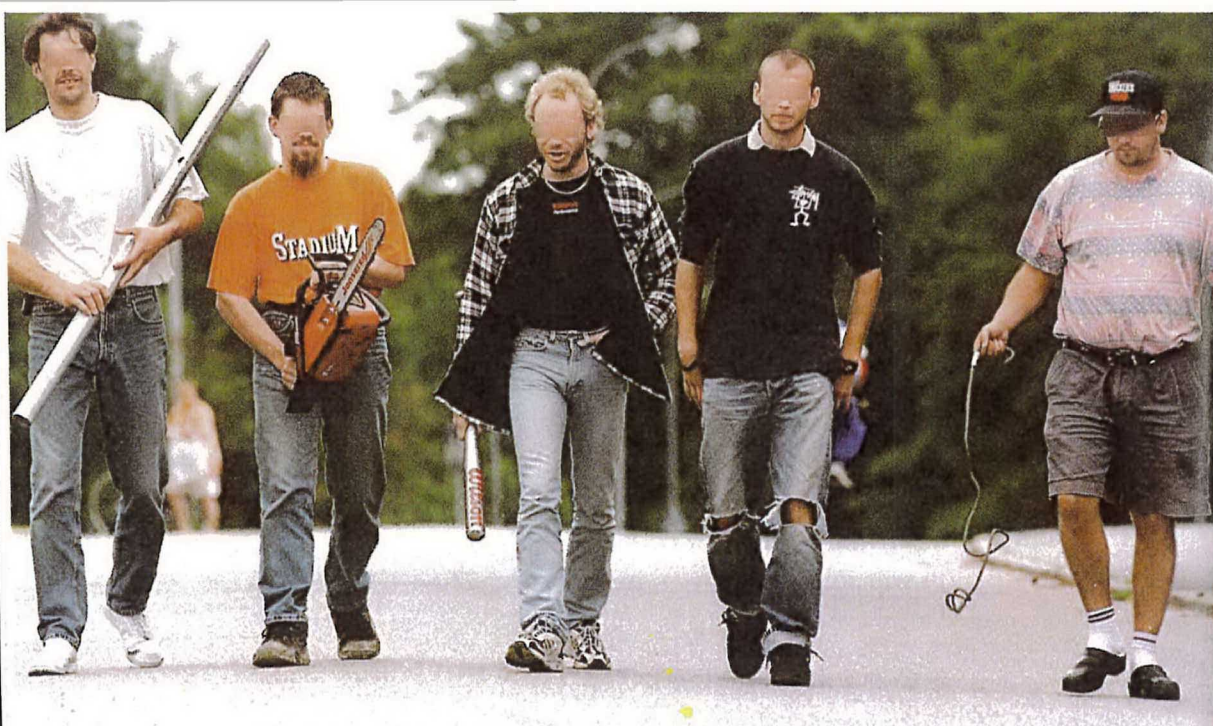
I ett **demokratiskt samhälle finns också nedskrivna lagar och bestämmelser** som gäller för alla medborgare. Lagarna ger medborgarna fri- och rättigheter, men talar också om vad vi inte får göra. Att begå brott betyder att man bryter mot lagen. Det innebär att om inte lagen säger att någonting är brottsligt, så är det tillåtet.

Rättssamhället

Rättssystemet ska se till att det råder ordning i samhället och att medborgarna kan känna sig trygga. Sverige är ett **rättssamhälle** där alla människor ska vara lika inför lagen. Det ska inte spela någon roll om man är ung eller gammal, rik eller fattig.

Rättssamhällets huvudprinciper är:

- **Alla ska vara lika inför lagen.**
- **Ingen människa är skyldig till ett brott förrän saken har prövats i domstol och domstolen har kommit fram till att personen är skyldig.**

"Var finns polisen när vi behöver dem? Skadegörelse, stulna cyklar och bilinbrott har blivit vardagshändelser – varför åker de skyldiga aldrig fast? Vi måste få skydda oss själva och våra grejer!" När människor tappar förtroendet för rättssamhället riskerar vi att allt fler tar lagen i egna händer. Bilden visar ett medborgargarde i Ronneby beväpnade med bland annat motorsåg och baseballträ. Vad händer om de stöter på någon som de misstänker är skyldig?

- Finns det tvivel om en människa är skyldig, ska domstolen hellre fria än fälla.
- Alla har rätt att försvara sig i domstol, på egen hand eller med hjälp av en försvarsadvokat.
- En person som anser sig felaktigt eller oskyldigt dömd ska ha möjlighet att överklaga sin dom.
- Ingen enskild människa får straffa en annan människa för ett brott. Staten har genom polis och domstolar ensamrätt på att gripa och döma dem som gjort sig skyldiga till brott.

För att rättssäkerheten ska fungera finns tydliga lagar om vilka befogenheter polis, åklagare och domstolar har. Polisen har till exempel rätt att använda våld om en situation kräver det, men de får aldrig använda mer

Vem begår brott?

Ganska många människor begår ett mindre brott någon enstaka gång. Det kan vara att snatta något i en butik eller köra en trimmad moped. Det är betydligt färre som begår brott flera gånger och bara ett fåtal som begår riktigt allvarliga brott. Betydligt fler brott begås av män än kvinnor. Cirka 80 % av alla som misstänks för brott är män, men andelen brott som begås av kvinnor ökar. En stor del av brottsligheten i det svenska samhället begås av ett mindre antal brottslingar som ständigt begår nya brott. Fem procent av brottslingarna begår närmare hälften av alla brott. Men ingenting av det här förklarar varför en person begår brott.

Forskare har kommit fram till att det finns olika faktorer som påverkar brottsbenägenheten, antingen var och en för sig eller ofta flera faktorer tillsammans. Det är viktigt att komma ihåg att det är riskfaktorer, det innebär **inte** att alla individer som stämmer in på någon eller några av dessa faktorer faktiskt begår brott. De allra flesta gör aldrig något brottsligt.

Dessa faktorer påverkar brottsbenägenheten:

• **Sociala faktorer** som var och hur man bor, hur mycket familjen tjänar och om familjen är splittrad genom till exempel en skilsmässa, påverkar. Vi lever i ett samhälle där de ekonomiska klyftorna ökar och vissa bostadsområden har dåliga sociala förhållanden med hög arbetslöshet och kriminalitet. Föräldrarnas engagemang i sina barn har stor betydelse. Om relationen mellan barn och föräldrar är bra och föräldrarna vet vad deras barn gör på fritiden minskar risken drastiskt att barnen begår brott. I familjer där våld och droger förekommer mår barnen ofta psykiskt dåligt och får svårt att utveckla sin självkänsla. Risken är då större att hamna i kriminella kretsar.

• **Biologiska och ärftliga faktorer** kan öka risken för att begå brott. Vissa egenskaper som vi föds med, eller en skada eller sjukdom, kan leda till ett beteende som leder till brottslighet. Självklart är det inte så att alla barn med sådana problem blir kriminella som vuxna, men det finns olika riskfaktorer som man kan se redan hos små barn. Det kan handla om barn som är aggressiva och utåtagerande, det vill säga bråkiga och stökiga. Barn som är hyperaktiva eller har koncentrationssvårigheter och svårigheter med att tolka och bemöta andra människor löper också

Fu
Forsikring

Necken
Javel

Allmänna barnskolan

sh.

Förvaltningsskolan

en större risk att begå brott. Rätt stöd och hjälp från familjen och omgivningen under uppväxten är avgörande.

- **Gruppträck** – om en ung person kommer i kontakt med kriminella grupper finns en risk att gruppträcket leder till en kriminell karriär. Att ingå i en grupp kan ge både status och självkänsla.

Det finns inga allmängiltiga förklaringar till varför en människa begår brott, men vi vet att många brottslingar som är dömda för grova brott har växt upp under svåra förhållanden och haft problem redan under skoltiden. I en del fall har även föräldrarna begått brott och suttit i fängelse.

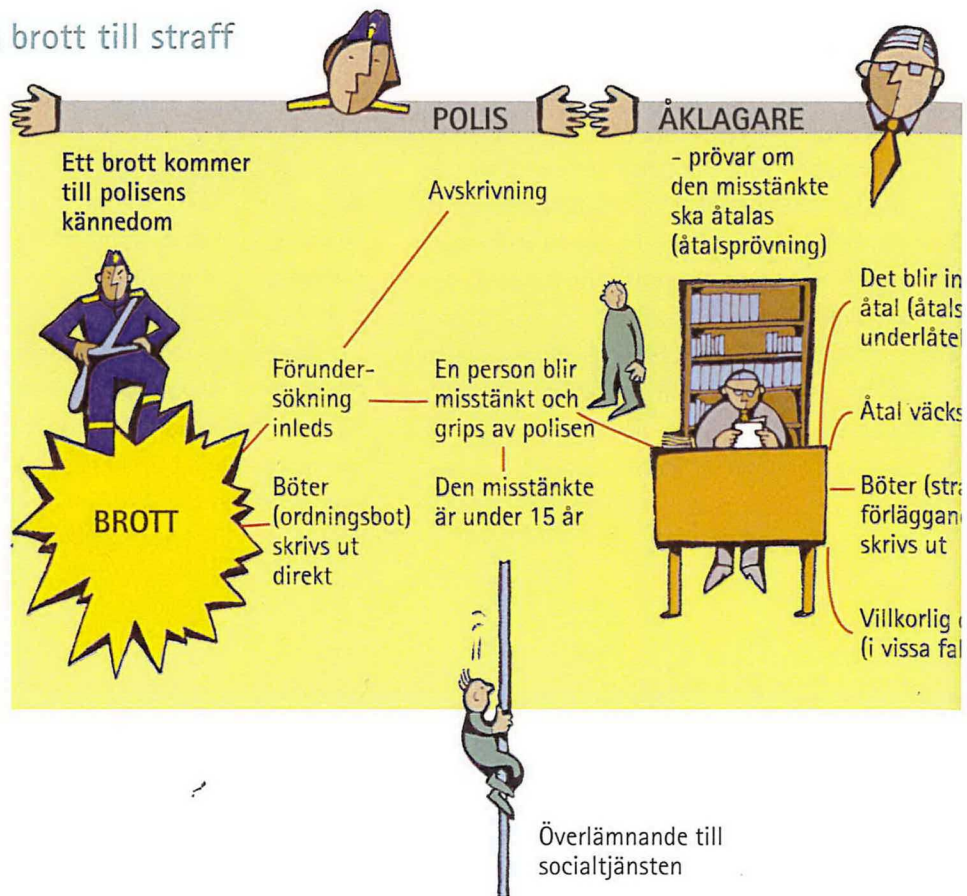
Det är viktigt att komma ihåg att de allra flesta med en problemfylld uppväxt blir hederliga medborgare och att många brott begås av människor som inte tillhör någon riskgrupp alls. Människor som begår ekonomiska brott utnyttjar ett fritt och demokratiskt samhälle för att begå brott för egen vinning.

Att göra

ANALYSERA BROTTSLIGHETEN I DIN KOMMUN

Ta reda på hur brottsligheten ser ut i din kommun eller stadsdel. Du kan hitta statistik på Brottsförebyggande rådets (Brå) webbplats www.bra.se

Analysera och redovisa resultatet. Diskutera i klassen varför det ser ut som det gör. Kontakta gärna polisen i ditt närområde och be om deras synpunkter.

Polisen och domstolarna

Polis och domstol är hörnstenarna i det svenska rättsväsendet. Den svenska polisen är en statlig myndighet som lyder under justitiedepartementet. Rikspolisstyrelsen finns i Stockholm och landet är indelat i polismyndigheter som ungefär motsvarar våra län, totalt 21 stycken.

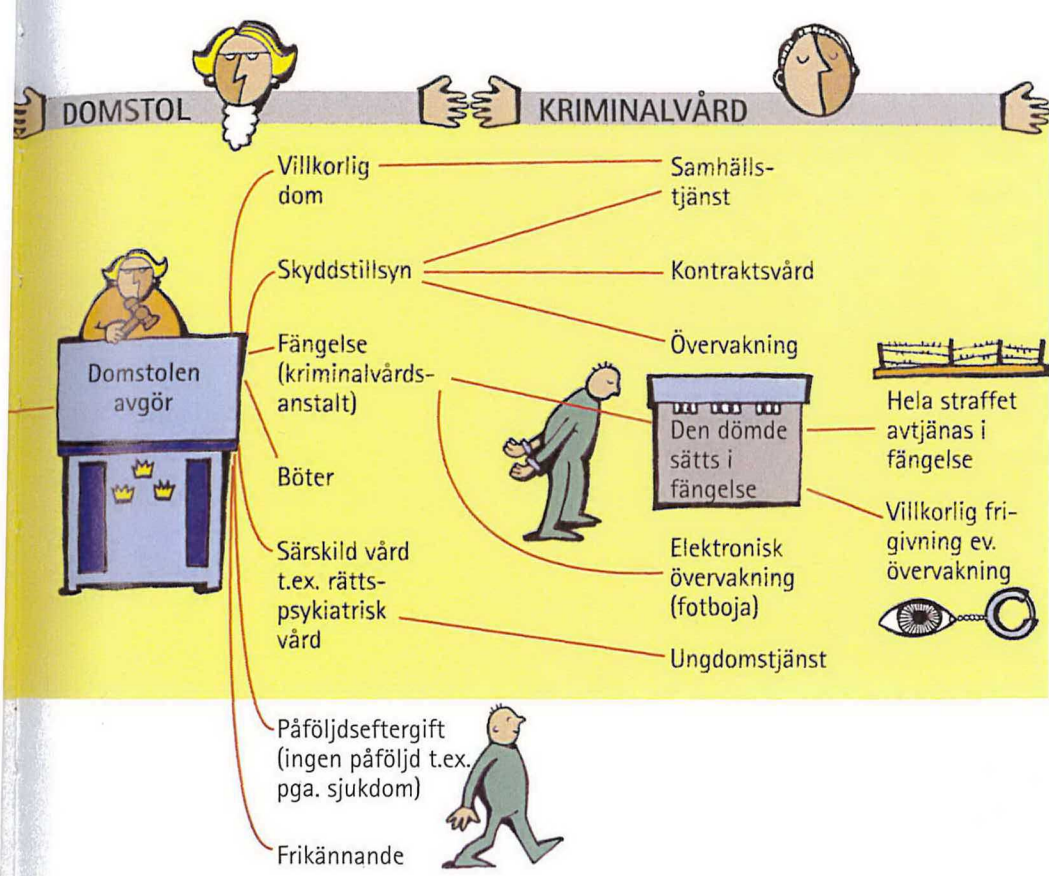
Polisens viktigaste uppgifter är att:

- Skydda och hjälpa medborgarna.
- Förebygga brott.
- Övervaka ordning och säkerhet.
- Utredda brott och bedriva spaning.

Polisen samarbetar med en rad myndigheter och organisationer. Det kan vara räddningstjänsten när det gäller till exempel en trafikolycka. Tullen är en viktig samarbetspartner när det gäller smuggling av till exempel droger

Närheten
Förklar

schlecht.

från andra länder. Kronofogdemyndigheten behöver ibland handräckning när någon ska vräkas från sin bostad. När polisen kommer i kontakt med unga brottslingar under 15 år, eller barn och ungdomar som far illa, kopplas alltid sociala myndigheter in. De sociala myndigheterna tar över ansvaret för att dessa barn och ungdomar får hjälp och stöd.

Vad händer när ett brott begåtts?

För vissa brott, till exempel fortkörning, kan polisen bestämma ett **bötesstraff** direkt på plats. När det gäller andra brott kan en person som misstänks för ett brott **gripas**. Den misstänkte kan omhändertas med våld om så krävs. Om en person som gripits är skäligen misstänkt för ett brott, kan personen **anhållas**. Åklagaren fattar beslut om anhållande. Personen är då frihetsberövad.

I de flesta fall när polisen misstänker någon för ett brott görs en utredning som kallas **förundersökning**. Det gäller att ta reda på vad som verkligen

Den lindrigaste påföljden är böter. **Böter** kan utdömas på brottsplatsen vid till exempel olika trafikbrott, som fortkörning. **Dagsböter** kan utdömas i domstol och bygger på den skyldiges ekonomiska förhållanden. Ju högre inkomst desto högre bötesbelopp. Den totala summan av dagsböter kan variera kraftigt från cirka 1 000 kronor till över 100 000 kronor.

Fängelse – är den hårdaste formen av straff och innebär ett frihetsberövande. Tiden i fängelse kan variera från lägst 14 dagar till livstid. Mord kan leda till livstids fängelse. Ett livstidsstraff kan omvandlas till ett tidsbestämt straff. Genom arbete, utbildning och behandling under fängelsetiden ska den intagne återanpassas till samhället. Kortare fängelsestraff kan ersättas av elektronisk övervakning i form av en så kallad fotboja.

Villkorlig dom - den dömden behöver inte sitta i fängelse. Villkorlig dom kan komma i fråga för brottslingar som domstolen inte tror kommer att begå nya brott. Om den dömden begår nya brott inom en prøvotid på två år omvandlas den villkorliga domen till ett fängelsestraff.

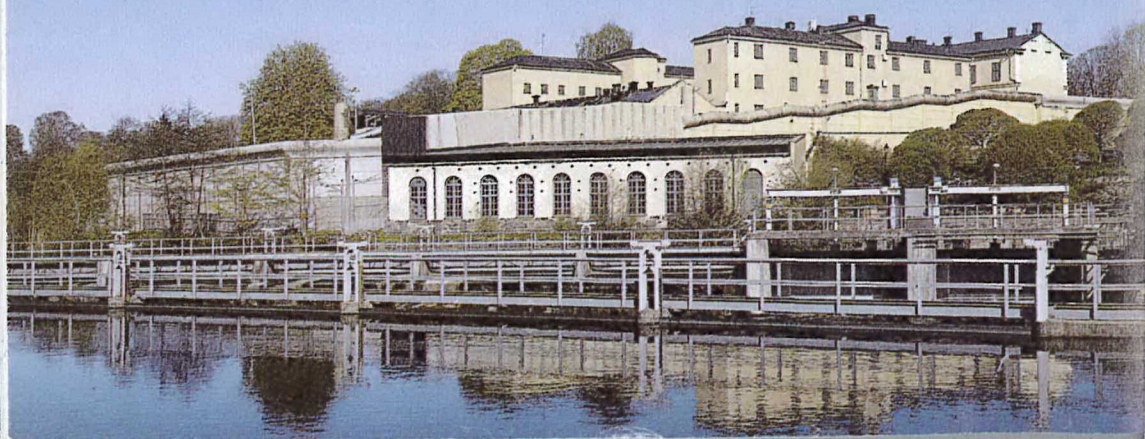

Skyddstillsyn ≠ den dömden får en prøvotid på tre år. Det första året får hon eller han en övervakare och måste infinna sig hos frivården (s. 186) på bestämda tider.

Särskild vård – kan ges till personer som är missbrukare eller lider av en psykisk sjukdom. Ungdomar kan ges vård genom socialtjänsten.

Av de människor som sitter i fängelse är ungefär en femtedel dömda för narkotikabrott. Nästan lika många är dömda för våldsbrott. 93 % av alla intagna är män och 54 % har suttit i fängelse tidigare. Bilden visar Norrköpings fängelse.

Kriminalvården

När en människa som begått ett brott fått sin dom övertar kriminalvården ansvaret. Kriminalvården är samhällets organisation för att verkställa fängelsestraff och andra påföljder. Kriminalvårdens viktigaste mål är att den dömda inte ska återfalla i brott. De som avtjänar straff ska göra det på ett säkert sätt och det ska inte vara möjligt att begå nya brott under strafftiden. Ordet kriminalvård antyder att vård är viktigare än straff. Genom olika typer av program och behandling ska den intagne få hjälp att bryta en kriminell livsstil och komma ur ett eventuellt missbruk. Kriminalvården ansvarar för häkten, fängelser samt frivård. Frivård är andra former av straff än fängelse, till exempel skyddstillsyn, samhällstjänst, kontraktsvård och elektronisk kontroll (fotboja).

Brottsförebyggande arbete

Våra lagar har en förebyggande roll för att förhindra brottslighet. Lagarna påverkar vår moral genom att de talar om vad som är rätt och fel. De olika påföljder som finns ska också ha en förebyggande verkan. Dels ska de avskräcka människor i samhället att begå brott, så kallad **allmänprevention**, dels ska de förhindra att den dömda begår nya brott, så kallad **individprevention**.

Det viktigaste förebyggande arbetet måste ske innan en person begår brott. Individer och familjer med problem behöver stöd och hjälp. Personal inom förskola och skola har ett särskilt ansvar att uppmärksamma barn som far illa. Socialtjänstens uppgift är att stödja de barn och familjer som behöver det. Chansen att få en brottsling på rätt väg ökar ju tidigare åtgärder sätts in.

Brottsförebyggande rådet (Brå) är en statlig myndighet som har till uppgift att förebygga brott i samhället. Vålds- och narkotikabrott prioriteras i deras arbete, liksom brott med rasistiska inslag och våld mot kvinnor. Brå ger riksdag och regering underlag för att fatta beslut när det gäller kriminalpolitiska frågor.